

**KONTAKTY SPOŁECZNOŚCI EUROPY ŚRODKOWEJ
I STREFY EGEJSKIEJ W II TYSIĄCLECIU P.N.E.
PRÓBA ANALIZY
ARCHEOLOGICZNO-CHRONOMETRYCZNEJ**

CONTACTS BETWEEN CENTRAL EUROPEAN AND AEGEAN
SOCIETIES IN THE SECOND MILLENNIUM BC.
ARCHAEOLOGICAL AND CHRONOMETRICAL ANALYSIS

(autoreferat wygłoszony w trakcie obrony pracy doktorskiej
w dniu 25 czerwca 2010 r.)

WSTĘP

Prezentowana praca dotyczy kontaktów kulturowych oraz organizacji wymiany pomiędzy społecznościami środkowej Europy i strefą egejską, a dokładniej rzecz ujmując ludnością mykeńską. Jest to niezwykle interesujący temat badawczy, odnośnie do którego istnieje rozległa literatura, gdzie dyskutowane są nie tylko konkretne znaleziska, drogi kontaktu kulturowego, ale również modele wymiany oraz zakres przemian cywilizacyjnych i kulturowych na omawianych obszarach. Mimo tej ogromnej wiedzy wiele kwestii nadal pozostaje otwartych. Naukową dyskusję ogniskują przede wszystkim problemy chronologii bezwzględnej, a konkretnie datowanie przełomu środkowej i późnej epoki brązu w strefie egejskiej, a także dyspersja poszczególnych zabytków oraz ich wiarygodna weryfikacja jako elementów wymiany.

Podstawa źródłowa do badania relacji pomiędzy omawianymi tu społecznościami jest bardzo obszerna, dlatego przestrzenie dociekania analizowane w przedkładanej pracy zostały zawężone do przedmiotów kultury materialnej oraz wybranych elementów zdobniczych. Pominięte zostały aspekty związane ze sferą religijno-ceremonialną i symboliczną, które pomimo że zawierają w sobie ogrom informacji, mają mniejsze znaczenie merytoryczne dla głównego tematu. Ponadto cechują się innymi mechanizmami kulturowymi oraz odrębną argumentacją procedur badawczych.

Analizy związane z rozprzestrzenianiem się zabytków miały na celu wyjaśnienie i zrozumienie natury oraz procesów wymiany kulturowej, funkcjonującej pomiędzy społecznościami Europy Środkowej i strefy egejskiej. Istotne było również przedstawie-

nie jak najbardziej aktualnych informacji o kontaktach międzykulturowych tych dwóch różnych obszarów cywilizacyjnych, a także zarysowanie, jak postulowane relacje oraz ich materialne przykłady zmieniały się w czasie i przestrzeni. Ważnym elementem było zaprezentowanie kontaktów środkowo-europejsko-egejskich na tle powiązań Mykeńczyków ze społecznościami basenu Morza Śródziemnego. Porównanie obu odmiennych typów relacji (analizy „importów”, ich ilość oraz dyspersja) wskazuje, iż nasze rozumienie kontaktów kulturowych oraz wymiany na linii północ – południe wymaga istotnych przewartościowań.

ROZDZIAŁ I. SYSTEMY PERIODYZACYJNE EPOKI BRĄZU W EUROPIE ŚRODKOWEJ I W STREFIE EGEJSKIEJ. CHRONOLOGIA PORÓWNAWCZA

Chronologiczny zakres prezentowanej pracy wyznacza zasadniczo rozwój kultury mykeńskiej, który zawiera się w okresie od 1800/1700 do ok. 1050/1020 p.n.e. Niemniej jednak właściwe wydaje się omówienie podziału chronologicznego epoki brązu w całości, ze szczególnym uwzględnieniem II tysiąclecia p.n.e. W związku z powyższym w opracowaniu ujęte zostały również relacje międzykulturowe na linii północ – południe datowane na początek środkowoeuropejskiej epoki brązu, czyli od 2400/2300 p.n.e.

Analiza porównawcza (zarówno chronologiczna, jak i kulturowo-społeczna) strefy egejskiej i środkowej Europy w epoce brązu jest niezwykle skomplikowana, przede wszystkim dlatego, że społeczności zamieszkujące omawiane obszary były odmiennymi kulturowo, społecznie i ekonomicznie jednostkami, opisywanymi według innych standardów i systemów periodyzacyjnych. Badania źródeł archeologicznych oraz struktur społecznych kultur środkowoeuropejskich i egejskich (z perspektywy prezentowanej pracy najistotniejszą z nich jest kultura mykeńska) w omawianym przedziale chronologicznym, pozwoliły jednak na wyróżnienie pięciu cezur istotnych dla rozwoju omawianych grup społecznych, które wydatowano kolejno na: I – 2400/2300–2000 p.n.e., II – 2000–1700/1600 p.n.e., III – 1700/1600–1430/1300 p.n.e., IV – 1430/1300–1200 p.n.e. i V – po 1200 p.n.e.

ROZDZIAŁ II. HISTORIA BADAŃ NAD ZAGADNIENIEM HANDLU I WYMIANY. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA TERMINOLOGICZNE, METODYCZNE I METODOLOGICZNE

W literaturze przedmiotu istnieje wiele różnych poglądów i koncepcji dotyczących wymiany międzykulturowej oraz przebiegu szlaków handlowych i komunikacyjnych. Od prostych metod deskrypcji po skomplikowane eksplikacje teoretyczne, wyrażane często w postaci tabel, wzorów i wykresów. Pierwsze badania archeologiczne nad tą

problematyką polegały głównie na analizie zabytków oraz ich wiarygodnej weryfikacji jako elementów wymiany.

W okresie późniejszym, to jest w latach 60., 70., 80., a zwłaszcza w latach 90. XX w. cechowały się one zapożyczeniami konceptów teoretycznych i filozoficznych z innych nauk, zarówno humanistycznych, jak i przyrodniczych, na przykład z filozofii, antropologii kulturowej, etnologii, psychologii, socjologii, geografii zasobów ludzkich oraz z teorii sieci socjometrycznych i teorii przemieszczenia się i dystrybucji, wykorzystywanych w geografii ekonomicznej. Odwołanie się do idei badań interdyscyplinarnych pozwoliło na przeprowadzenie złożonych analiz porównawczych, które z kolei przyczyniły się do rozwiązywania wielu istotnych problemów badawczych archeologii.

ROZDZIAŁ III. SPOŁECZEŃSTWA EUROPY ŚRODKOWEJ I STREFY EGEJSKIEJ – ZARYS ASPEKTU SPOŁECZNEGO

Analizy organizacji społecznej funkcjonującej w środkowej Europie i strefie egejskiej w II tysiącleciu p.n.e. wykazały, iż zarówno na północy jak i na południu istniały prężne i dobrze zorganizowane elity, zdolne do podjęcia skomplikowanych przedsięwzięć, takich jak: rozwój wymiany dalekosiężnej, kontrola szlaków handlowych, rozwinięcie systemu redystrybucyjnego i administracji, nadzór nad rzemieślnikami i specjalistyczną produkcją oraz budowa okazałych grobowców i ufortyfikowanych osad centralnych. Dzięki nawiązaniu relacji interregionalnych i dalekosiężnych w obiegu znalazły się przedmioty prestiżowe (berła sztyletowe, inkrustowane miecze, zbroje, rydwany, wyrafinowana biżuteria, metalowe i kamienne naczynia, bursztyń) oraz pewne elementy ideologiczne i rytuały (sympozjony, przejażdżki rydwanami). W trakcie kontaktów międzykulturowych wymianie podlegały również technologie (np. w metalurgii), innowacje (np. w budownictwie i urbanistyce) oraz elementy religijno-symboliczne (np. motywy solarne). Nie bez znaczenia dla rozwoju wymiany dalekosiężnej było także nierównomierne występowanie surowców (miedzi, cyny oraz złota).

Zależności pomiędzy wykształceniem się elit a rozwojem handlu dalekosiężnego oraz pojawieniem się na danym terenie nowych technologii i obcych kulturowo przedmiotów potwierdzają badania etnologiczne. Wskazują one wyraźnie, iż podróżowanie do odległych miejsc, dostęp do luksusowych przedmiotów i surowców oraz do wiedzy (technologicznej, medycznej, geograficznej) i mitów, jak również wymiana darów jest bardzo ważną częścią kultury i ideologii wodzowskiej. W źródłach archeologicznych z kolei o kosmopolityzmie pradziejowych elit świadczą podobieństwa w wyposażeniu grobowym bogatych pochówków. Nie ulega kwestii, że proces społeczno-kulturowo-ekonomiczny przemieszczania się i wymiany wytworów wśród społeczności środkowej Europy oraz egejskiej, w II tysiącleciu p.n.e., był niezwykle skomplikowany, co umożliwia różne sposoby jego interpretacji.

ROZDZIAŁ IV. ORGANIZACJA WYMIANY I HANDLU SPOŁECZNOŚCI KULTURY MYKEŃSKIEJ Z LUDNOŚCIĄ ZAMIESZKUJĄCĄ POSZCZEGÓLNE REGIONY BAsENU MORZA ŚRÓDZIEMNEGO ORAZ EUROPY KONTYMENTALNEJ

Analizy źródeł archeologicznych oraz lingwistycznych wyraźnie wskazują, iż w II tysiącleciu p.n.e. obszary położone w basenie Morza Śródziemnego charakteryzowały się intensywnymi kontaktami kulturowo-handlowymi, a Egea była wówczas częścią dużego i dynamicznego kręgu społeczeństw, rozciągniętego od Mezopotamii, Syro-Palestyny, Anatolii, Egiptu i Nubii, aż po południową Italię, Bałkany oraz tereny położone na północ od nich. Z zaprezentowanych danych wynika, że wymiana handlowa w Śródziemnomorzu była ukierunkowana, a dyspersja zabytków sugeruje, iż miejscem ich przeznaczenia były główne ośrodki centralne. Nie ulega kwestii, iż miała ona charakter komercyjny, choć dokumenty pisane potwierdzają również funkcjonowanie zasady *do ut des* („daję, abyś dał”). Wynika z nich również, iż królowie Egiptu i Bliskiego Wschodu uznawali władców Egei za równych sobie i wymieniali z nimi podarunki. Dodatkowo niektóre elementy architektoniczne oraz dekoracyjne wskazują na obecność Mykeńczyków w Egipcie oraz w Syro-Palestynie.

Źródła archeologiczne oraz lingwistyczne potwierdzają kontakty społeczności mykeńskich z niemal wszystkimi społecznościami zamieszkującymi basen Morza Śródziemnego i Czarnego. Podobieństwo zabytków oraz rytów naskalnych z północnej i zachodniej Europy również sugeruje jakiś rodzaj powiązań pomiędzy wymienionymi regionami. Analizy zabytków wskazują jednak, iż jednym z ważniejszych kierunków, w którym udawali się kupcy egejscy był Egipt i Syro-Palestyna.

ROZDZIAŁ V. POWIĄZANIA EUROPY ŚRODKOWEJ I STREFY EGEJSKIEJ. PRZEGLĄD POZOSTAŁOŚCI ARCHEOLOGICZNYCH

W tym rozdziale zostały zebrane i omówione przedmioty kultury materialnej oraz elementy zdobnicze, które w literaturze funkcjonują jako przykłady kontaktów kulturowych pomiędzy społecznościami środkowej Europy i strefy egejskiej. Obejmują one długi okres, zasadniczo dotyczą całego II tysiąclecia p.n.e. oraz prezentują niezwykle bogaty zestaw cech o różnej wiarygodności: od jednoznacznych (bursztyń, broń, szpile i zapinki, naczynia metalowe, pobocznice i ceramika „barbarzyńska”) do prawdopodobnych (fajans, narzędzia, ozdoby, „idole chlebkowate” oraz wybrane elementy zdobnicze). Ponadto analizy poszczególnych kategorii zabytków ujawniły, iż niektóre elementy uzbrojenia ze środkowej Europy, datowane na środkową epokę brązu, były inspirowane egzemplarzami egejskimi. Późniejszy ich rozwój był już autonomiczny i odbywał się w Europie środkowej.

Na podstawie zebranych danych można wyróżnić dwa główne etapy napływu zabytków północnych do Grecji i południowych do środkowej Europy. Pierwszy z nich (wczesny) związany był z początkiem kultury mykeńskiej i datowany jest zasadniczo na

okres grobów szybowych (ŠH III/PH I–PH II), czyli 1800/1700–1430 p.n.e. Wówczas w środkowej Europie pojawiły się sztylety o analogiach cypryjskich oraz metalowe naczynia do picia nawiązujące do egzemplarzy minojsko-mykeńskich. Spośród nich na szczególną uwagę zasługuje brązowy kubek z Dohnsen, który pomimo niejasnego kontekstu znalezienia, przez znaczną część badaczy interpretowany jest jako „import” egejski. Kolejnym elementem łączącym wymienione obszary są pobocznie. W trakcie pierwszego z wyróżnionych etapów do Grecji mykeńskiej zaczął docierać również bursztyn bałtycki; co istotne zarejestrowano wówczas najwięcej jego przykładów na południu. Niewykluczone, iż społeczności helladzkie zainteresowane były też środkowoeuropejskimi złożami metalu.

Drugi etap napływu zabytków (późny) związany był z okresem PH IIIB–IIIC, czyli 1300–1100 p.n.e. Pomiędzy środkową i północną Europą, Italią, Bałkanami oraz Egeą na przełomie XIII i XII w. p.n.e. rozwinęło się *koine*, które dotyczyło broni (miecze, hełmy, pancerze, nagolenniki, tarcze), elementów stroju (np. fibule i zapinki), ozdób (pierścionki wykonane z kawałka drutu, kolczyki, koła „czteroszprychowe”) oraz niektórych przedstawień symbolicznych (np. ptasich głów) i składało się z elementów stylistycznych i ikonograficznych wywodzących się z cywilizacji śródziemnomorskich, wschodnioalpejskich i północnoitalskich późnej epoki brązu. Niektóre z motywów zdobniczych stanowiły kontekst dla społeczności wczesnej epoki żelaza w Grecji (okres geometryczny), Italii (kultura Villanova) oraz w środkowej Europie (kultura halsztacka). W tym okresie w Grecji pojawiła się również ręcznie lepiona ceramika zwana „barbarzyńską”, która jest świadectwem obecności nowej grupy ludzkiej na południu Europy. Wskazuje na to przede wszystkim jej nagłe pojawienie się w Grecji, dość krótki okres funkcjonowania oraz technologia i zdobnictwo znacznie odbiegające od standardów garncarstwa mykeńskiego.

Podstawową różnicą między wczesnym i późnym etapem napływu zabytków na omawiane obszary jest to, iż większość kontaktów kulturowych na linii północ – południe, datowanych na okres PH IIIB–IIIC, można uznać za bezpośrednie. Transmisja nowych wzorców spowodowana była bowiem migracją ludności (rzemieślników, artystów, przedstawicieli arystokracji, najemnych wojowników oraz kobiet – małżeństwa dyplomatyczne). W tym okresie szczególną rolę w przemieszczaniu się grup ludzkich i poszczególnych zabytków odgrywał obszar Caput Adriae. Istotna była zapewne również strefa nadczarnomorska oraz Bałkany, niestety luka informacyjna dotycząca tych regionów związana jest głównie z niedostatecznym stanem badań.

ROZDZIAŁ VI. ROZWÓJ KONTAKTÓW KULTUROWO-HANDLOWYCH POMIĘDZY SPOŁECZNOŚCIAMI EUROPY ŚRODKOWEJ I STREFY EGEJSKIEJ W II TYSIĄCLECIU P.N.E.

Na podstawie analiz archeologicznych i chronometrycznych możliwe okazało się wyróżnienie czterech faz rozwoju kontaktów kulturowych pomiędzy wschodnimi terenami Śródziemnomorza, Egeą a pozostałą częścią Europy u schyłku III i w II tysiącleciu

p.n.e. Pierwszą fazę wydatowano na 2400/2300–2000 p.n.e., jej końcowa cezura wyznacza upowszechnienie użycia w środkowej Europie brązu cynowego. Druga datowana na 2000–1700/1600 p.n.e., określa klasyczny etap rozwoju kultury unietyckiej. Trzecia, szczególnie istotna z perspektywy prezentowanej pracy, dotyczy zasadniczo okresu wczesno- i klasycznomykeńskiego, czyli od 1700/1600 do 1300/1200 p.n.e. W środkowej Europie z kolei między 1700/1600–1500 p.n.e. „cywilizacyjnego znaczenia” nabrały społeczności Kotliny Karpackiej. Ostatnią, czwartą fazę wydatowano na okres po 1300/1200 p.n.e. Cezura ta wyznacza okres późnomykeński i upadek wielu cywilizacji świata śródziemnomorskiego, spowodowany m.in. migracją tzw. Ludów Morza. W środkowej Europie zaś, począwszy od 1300 p.n.e., rozwijały się społeczności kręgu kultur pól popielnicowych.

Opierając się na dotychczasowych wynikach badań i analiz, można wnioskować, iż w środkowej Europie w epoce brązu najbardziej rozpowszechniona była wymiana dwustronna, po linii, oraz łańcuszkowa, w której operowano przedmiotami luksusowymi. Analizy archeologiczne materiałów wykopaliskowych wskazały również na istnienie wymiany dalekosiężnej, gdzie towary wydostawały się daleko poza lokalne granice terytorialno-kulturowe oraz niezależnej, przez pośrednika/pośredników. Niemniej jednak handel lokalny i regionalny był znacznie ważniejszy niż ten dalekosiężny, przede wszystkim dlatego, że jego główną funkcją było zapewnienie społeczeństwu podstawowych produktów, takich jak: żywność, surowce (metale, kamień), naczynia ceramiczne czy narzędzia itp.

Wymiany handlowej funkcjonującej w Egei w okresie brązu nie należy postrzegać jako działalności komercyjnej w dzisiejszym rozumieniu tego słowa. Trzeba podkreślić, iż produkcja przedmiotów przeznaczonych na wymianę nigdy nie pełniła szczególnie istotnej roli ani w gospodarce minojskiej, ani mykeńskiej. Głównym jej celem było, podobnie jak w środkowej Europie, zapewnienie dostaw podstawowych surowców, czyli przede wszystkim metali.

Dominującym modelem ekonomii w świecie egejskim była redystrybucja oraz magazynowanie dóbr, sprawowane przez centralne ośrodki pałacowe, które dodatkowo kontrolowały produkcję rolną oraz wymianę handlową. Taki system organizacji wymagał znacznych nakładów pracy oraz specjalistycznych pracowni rzemieślniczych, tak aby wyprodukowane przedmioty mogły trafić do pałacu, a stamtąd zostać rozprowadzone do innych podległych, lokalnych osad. Luksusowa część tej produkcji trafiała zapewne na dwór władców państw-miast mykeńskich oraz przeznaczona była na dary dla świątyń oraz prezenty dla innych królów i rodzin arystokratycznych basenu Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu.

W świecie egejskim oprócz systemu redystrybucyjnego funkcjonowała też wymiana po linii, łańcuszkowa oraz dalekosiężna. Istotne był również niezależne targowiska, handel ukierunkowany, przez pośredników oraz obecność kupców helladzkich w „portach handlowych”, np. w Ugaryt. Ponadto elementem odróżniającym strefę egejską od środkowej Europy, w kwestii dotyczącej organizacji handlu i wymiany, było

zakładanie enklaw kolonialnych przez społeczności mykeńskie (np. osady na Rodos, Kos oraz w Milecie).

Badania materiału archeologicznego, zaprezentowanego w przedkładanej pracy, pozwoliły na przeprowadzenie analiz statystycznych zabytków środkowoeuropejskich znanych ze strefy egejskiej. Wynika z nich, iż w okresie od 1700 do 1050/1020 p.n.e., czyli w trakcie funkcjonowania kultury mykeńskiej, na rdzennych jej obszarach zanotowano 3411 fragmentów bursztynu oraz 436 przedmiotów metalowych o cechach północnych. W trakcie 680/650 lat funkcjonowania kultury mykeńskiej oznaczałoby to 5,7 lub 5,9 „importów” środkowoeuropejskich na rok. Wyliczenia te są niezwykle intrygujące, zwłaszcza gdy zostaną zestawione z ilością przedmiotów italskich i wschodnio-śródziemnomorskich pochodzących ze świata egejskiego. Na rdzennych terenach kultury mykeńskiej znaleziono ich bowiem 942, co dało średnio 1.4 „importu” na rok.

Z powyższych danych wynika, iż w Egei zanotowano zaskakująco dużo elementów o cechach północnych, należy jednak bezwzględnie podkreślić, że zabytki te charakteryzują się znacznie mniejszym stopniem wiarygodności. Ponadto analizy metaloznawcze i petrologiczne potwierdziły, iż wiele przedmiotów o cechach północnych, pochodzących ze strefy egejskiej, wyprodukowano lokalnie. Co więcej, część artefaktów wykazuje podobieństwa do inwentarzy północnoitalskich, alpejskich oraz środkowoeuropejskich, co znacznie utrudnia wskazanie miejsca ich proveniencji. Aczkolwiek wszystko wskazuje na to, iż kontakty pomiędzy społecznościami środkowej Europy a strefą egejską funkcjonowały od początku powstania kultury mykeńskiej. Powiązania te były jednak niewątpliwie mniej intensywne i regularne niż relacje helladzko-centralno- i wschodnio-śródziemnomorskie. Powodem tego mogą być, z jednej strony, różnice kulturowe (zderzenie cywilizacji śródziemnomorskich i środkowoeuropejskich), z drugiej zaś utrudnienia natury komunikacyjnej. Z geograficznego punktu widzenia niewiele szlaków łączy Egeę i Europę Środkową, podczas gdy komunikacja w basenie Morza Śródziemnego, wiodąca poprzez liczne wyspy i wzdłuż wybrzeży, nie jest skomplikowana. Niemniej jednak kontakty międzykulturowe oraz szeroko rozumiana wymiana na linii północ – południe istniała i była obustronna. Co więcej społeczności środkowoeuropejskie epoki brązu nie były jedynie pasywnymi odbiorcami wpływów mykeńskich.

ZAKOŃCZENIE

Podjęta w prezentowanej pracy próba analizy archeologiczno-chronometrycznej kontaktów społeczności środkowej Europy i strefy egejskiej, a konkretnie kultury mykeńskiej w II tysiącleciu p.n.e., miała zasadniczo dwa cele. Po pierwsze przedstawienie aktualnych informacji o wzajemnych relacjach międzykulturowych ludności zamieszkującej omawiane obszary, zaprezentowanie ich charakteru oraz dyspersji ich materialnych przykładów. Po drugie zarysowanie, jak postulowane relacje zmieniały się w czasie i przestrzeni.

Nie ulega kwestii, iż kontakty kulturowo-handlowe, jakie rozwinęły się w II tysiącleciu p.n.e. w basenie Morza Śródziemnego, cechowały się wyjątkowym stopniem zorganizowania i intensyfikacji. Przyjęły one różne formy: dwustronnej wymiany darów (tzw. prawa zwyczajowego), wymiany handlowej, umów dyplomatycznych oraz małżeństw zawieranych dla celów politycznych pomiędzy elitami i władcami. Wszystkie wyżej wymienione rodzaje są udokumentowane w źródłach pisanych, pochodzących przede wszystkim z archiwów królewskich, głównie bliskowschodnich (egipskich, ugaryckich, anatolijskich) oraz z egejskich centrów pałacowych (Knossos, Pylos). Potwierdzają je również wykopaliska archeologiczne oraz analizy metaloznawcze, petrologiczne, palinologiczne, mikro- i makroszczałków itp.

Spółeczności środkowej Europy, mimo że rozwijały się niezależnie od terenów wschodniego Śródziemnomorza, nie były jednak od niego zupełnie odizolowane. Wykształcone na Bliskim Wschodzie (zwłaszcza w Anatolii, Egipcie i Lewancie) wzorce urbanizacyjne, społeczno-ideologiczne oraz ekonomiczno-polityczne powoli, ale zasadniczo zmieniały oblicze tej części Europy. Procesy urbanizacyjne pociągnęły za sobą istotne zmiany w zakresie kultury materialnej, ideologii i symboliki, organizacji społecznej oraz rozwoju metalurgii. Kontakty kulturowo-handlowe, jakie rozwinęły się w drugim tysiącleciu p.n.e. w środkowej Europie cechowały się mniejszym stopniem zorganizowania i intensyfikacji niż w Śródziemnomorzu, niemniej jednak były różnorodne i skomplikowane. Przyjęły formy: wymiany darów, poszczególnych dóbr i surowców oraz małżeństw egzogamicznych, zapewne zawieranych dla celów politycznych.

Analizy zabytków zarejestrowanych, zarówno w środkowej Europie, jak i południowej, ewidentnie wskazują, iż relacje pomiędzy wzmiankowanymi obszarami funkcjonowały od początku powstania kultury mykeńskiej. Niezwykle intrygujący jest fakt, iż właśnie w momencie jej wykształcenia się oraz w okresie schyłku były one szczególnie intensywne. Nie ulega kwestii, iż kontakty kulturowe, które rozwinęły się w epoce brązu były istotne zarówno dla społeczności zamieszkującej tereny środkowej Europy, ale także dla ludności strefy egejskiej. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można również założyć, że wartość przedmiotów z Północy znanych ze strefy egejskiej była tak samo wysoka, jak towarów proveniencji południowej znajdujących w Europie kontynentalnej.

CONTACTS BETWEEN CENTRAL EUROPEAN AND AEGEAN SOCIETIES
IN THE SECOND MILLENNIUM BC. ARCHAEOLOGICAL
AND CHRONOMETRICAL ANALYSIS

S u m m a r y

Long-distance contacts, exchange of goods and more organized forms of trade have been a part of human life since the beginning of what is commonly perceived as culture. One reason for this has always been an unequal geographic distribution of desirable raw materials such as obsid-

ian, flint, or metals. Another driving force comprises the construction of social networks through the exchange of extraordinary objects.

My work explores the connectivity and cross-cultural communication between the Bronze Age societies, in particular the Mycenaean world and Central Europe. These links are less researched than those between the Eastern Mediterranean societies of the time. The cultural differences between the Mycenaean Greece and Central Europe, along with the diversity of their societies, provide an interesting and strongly debated case study. There are significant differences in opinions on the nature of these relations, their importance, intensity, and range.

Archaeological evidence of cross-cultural contacts between Central Europe and the Aegean is rich and diverse. It includes amber, faience, weapons and tools, dress fasteners, personal ornaments and jewellery, metal vessels, Handmade Barbaric Ware, horse harness made of bone and antlers, loaf-of-bread idols and decorative elements, etc. Despite the often unclear context in which these objects and elements have been found, there is a striking similarity of appearance and this shared materiality may indicate shared notions of technology and ideology.

Paulina Suchowska-Ducke

Instytut Prahistorii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Św. Marcin 78, 61-809 Poznań, Poland